

Reading and Reading Related Elements in Persian vs non-Persian Translated Fictions

M. S. Parastezad¹ | A. Sharif² | M. Hassanzadeh³

Purpose: Exploring reading related elements in fictions published in Iran between 2011 and 2016.

Methodology: Descriptive content analysis carried out for thirty-four of the highest print run titles, both original or translated into Persian. Reading related included reading elements included words such as reading, book, bookcase, library, librarian, bookshop, and bookseller. Data is gathered using a checklist.

Findings: 791 codes were identified 234 of which belonged to the Persian and the rest (557 codes) the translated titles. The words "book" and "bookseller" found to have the highest and the lowest frequency in Persian fictions accordingly. The word "bookcase" had the lowest frequency among the translated fictions.

Conclusion: The presence of the reading elements in both groups of works is not acceptable. Overall, the translated titles contained more reading related elements.

Received: 11, July 2019
Accepted: 23, Nov. 2019

DOI: 10.30484/NASTINFO.2019.2228.1857

Keywords:

Reading, Persian fiction, Translated fiction, Content analysis

1. MA Student, Knowledge and Information Science, Tarbiat Modarres University, m.parastezad@gmail.com
2. Assistant Professor, Knowledge and Information Science, Tarbiat Modarres University (Corresponding author), atefeh.sharif@modares.ac.ir
3. Professor, Knowledge and Information Science, Tarbiat Modarres University, hasanzadeh@modares.ac.ir

خواندن و عناصر مرتبط با آن در ادبیات داستانی تألیفی و ترجمه‌ای فارسی

مریم سادات پرسته‌زاد^۱ | عاطفه شریف^۲ | محمد حسن‌زاده^۳

دریافت: ۹۸/۰۴/۲۱ پذیرش: ۹۸/۰۹/۰۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و

دانش‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس

m.parastezad@gmail.com

۲. استادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه

تربیت مدرس (نویسنده مسئول)

atefeh.sharif@modares.ac.ir

۳. استاد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه

تربیت مدرس hasanzadeh@modares.ac.ir

هدف: تعیین کمیّت حضور عناصر مرتبط با خواندن در ادبیات داستانی تألیفی در مقایسه با عناوین ترجمه‌شده طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۵.

روش‌شناسی: پژوهش کاربردی حاضر با روش تحلیل محتوا روی پرشمارگان‌ترین کتاب‌های حوزه ادبیات در گروه سنی بزرگسال انجام شده است. ۳۴ عنوان کتاب با نمونه‌گیری هدفمند مطالعه و تحلیل شده است. کدها، واژگان، جملات، یا بخش‌هایی از داستان هستند که به‌نحوی درباره خواندن، مطالعه، و مضامین مرتبط با کتابداری است. از سیاهه واری برای گردآوری داده استفاده شد.

یافته‌ها: در مجموع، ۷۹۱ کد شناسایی شد. شش کتاب تألیفی و یک کتاب ترجمه‌شده هیچ‌گونه کدی نداشتند. پرتکرارترین کد در هر دو گروه آثار مربوط به واژه کتاب (ش.ء) و کمترین میزان فراوانی در گروه آثار تألیفی به استفاده از شخصیت کتابفروش و در گروه آثار ترجمه‌شده به حضور واژه کتابخانه (ش.خ) بازمی‌گردد.

نتیجه‌گیری: با اینکه میزان رخداد عناصر مربوط به خواندن در هر دو گروه آثار مطالعه‌شده ضعیف است، نویسندگان آثار ترجمه‌شده توجه بیشتری برای کاربردی این مضامین در آثار خود داشته‌اند.

کلیدواژه‌ها

خواندن، داستان فارسی، داستان ترجمه‌شده، تحلیل محتوا

مقدمه

داستان‌گویی و قصه‌پردازی از مؤثرترین راه‌ها برای شناساندن ارزش و ضدارزش به جامعه است. کاربست مضامین و محتواهای مرتبط با عادات و هنجارها یا ناهنجاری‌های اجتماعی مستقیم یا غیرمستقیم می‌تواند بر فرهنگ عمومی جامعه تأثیر بگذارد. کتاب به‌عنوان رسانه دیرپا نیز می‌تواند چنین نقشی داشته باشد. وجود مفاهیم مرتبط با خواندن و کتاب‌خوانی در کتاب‌های داستان نیز به همین قیاس می‌تواند خواننده را به کتاب‌خواندن و به کتابخانه‌رفتن و حرفه کتابداری آشنا و علاقه‌مند کند. اما، به‌نظر می‌رسد این مفاهیم و عناصر در نزد داستان‌نویسان فارسی‌زبان معاصر چندان جایی ندارد. پژوهش حاضر، محتوای نمونه‌ای از ادبیات داستانی انتشاریافته را در فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ از این بُعد با محتوای آثار ترجمه‌شده به فارسی مقایسه کرده است.

تنوع موضوعات مورد توجه پژوهشگران برای تحلیل محتوای داستان‌ها نشان از تأثیرپذیری ادبیات از اجتماع به‌عنوان پایگاه اصلی خود دارد؛ بررسی موضوعات مورد توجه محققین نیز می‌تواند تا حدودی بازنمون دغدغه‌های اندیشمندان و مسائل و مشکلات اجتماعی جامعه مورد پژوهش باشد. تراب‌بیگی (۱۳۸۹) در پژوهشی محتوای کتب برگزیده ادبیات داستانی کودک و نوجوان را از نظر کاربرد مهارت‌های زندگی تحلیل کرده است. خوشبخت (۱۳۸۹) نُه کتاب داستان را از نظر حضور مفهوم مرگ در سه جنبه زیست‌شناختی (بازگشت‌پذیری، اجتناب‌ناپذیری، غیرعملکردی، و علّیت)، فرهنگی، و عاطفی (ترس، ناراحتی، عصبانیت، اشتیاق، گناه، تکذیب، شک، و سردرگمی) تحلیل کرده است. دهقانیان و مریدی (۱۳۹۱) رمان سووشون را به‌لحاظ مفهوم مرگ و زندگی برپایه نشانه‌شناسی رنگ سیاه تحلیل کرده‌اند.

برخورداری و مدنی (۱۳۹۴) قصه‌های صمد به‌رنگی را به‌لحاظ ویژگی‌های طبقاتی، سرکوب اجتماعی، تشویق آگاهی انتقادی، و عمل جمع‌محور و نقد باور غیرموجه برای امکان استخراج مضامین تربیتی-انتقادی تحلیل کرده‌اند. حسینی، صنعت‌جو، شریف، و امین‌یزدی (۱۳۹۷) نیز ۱۸۰ کتاب داستانی برای گروه‌های سنی «د» و «ه» از کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۴ را از حیث ابعاد هویت‌یابی، برپایه نظریات اریکسون، مارسیا، و برزونسکی بررسی کرده‌اند.

تنوع موضوعات در پژوهش‌های خارجی بیشتر است. پژوهشگری محتوای ۲۰ رمان نوجوان را تحلیل کرده است که شخصیت‌هایی با معلولیت جسمی یا حرکتی داشتند (Ballistreri, 2009). پژوهش دیگری محتوای رمان‌های نوشته‌شده برای دانش‌آموزان دوره راهنمایی را به‌لحاظ توزیع متوازن جنسیت و رفتارهای کلیشه‌ای (West, 2010)، پژوهشی شخصیت هنرمندان موجود در رمان‌های نوجوان (Jeffries, 2012)، پژوهشگر دیگری شیوه رنگ‌آمیزی شخصیت‌های مرد در ادبیات کودکان و تأثیر آن بر شکل‌گیری هنجارهای ذهنی کودکان در بزرگسالی را در مجموعه کتابخانه‌های کودکان پیش‌دبستانی (Mann-Boykin, 2016) تحلیل کرده‌اند. مطالعه‌ای نیز چگونگی حضور شخصیت‌های هم‌جنس‌گرا، دو‌جنسی، تغییر جنسیت‌داده و... را در ادبیات غیرداستانی در کتاب‌های منتشرشده بعد از سال ۲۰۰۰ برای گروه سنی نوجوان و دانش‌آموزان دبیرستانی شناسایی کرده است (Bickford, 2017).

پژوهش‌های مشابه درباره کتابداران و کتابخانه‌ها نیز متعدد است. جوان‌بخت، وزیری، و یقین (۱۳۹۰) میزان توجه به رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را در کتاب‌های درسی دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی (شاخه نظری) در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۱۳۹۰ با روش تحلیل محتوا بررسی کرده‌اند. پازوکی و حاجی زین‌العابدینی (۱۳۹۲) نیز حضور کتابدار و کتابخانه را در فیلم‌های سینمایی با رویکرد نشانه‌شناختی بررسی کرده و کلیشه‌های شخصیتی کتابداران را در آنها بازشناخته‌اند. صفوی (۱۳۹۶) نیز با تحلیل محتوا جایگاه خواندن را در آثار مصطفی مستور برجسته شناخته است.

در پژوهشی تفاوت‌های میان شخصیت کتابدار را در رده‌های سنی مختلف در «کتاب‌های تصویری»^۱، «تخیلی کودکان»^۲ و نوجوانان^۳ بررسی کرده‌اند (Maynard & McKenna, 2005). مجموعه داستان‌های هری پاتر به‌سبب حضور پررنگ کتابخانه و نقش کتابداران در روند داستان، توجه بسیاری از پژوهشگران را به‌خود جلب کرده است. ازجمله دو پژوهشگر با بررسی ۷ کتاب هری پاتر دریافته‌اند کتابخانه نقش مکانی ممنوعه و خطرناک، محل یافتن پاسخ معماها و انجام اعمال قهرمانانه را دارد (Richardson & Wagner, 2011). پژوهشگر دیگری نشان داده است که هرمیون گرنجر^۴ پژوهشگر و کتابدار در داستان‌های هری پاتر ابتدا به‌عنوان علاقه‌مند به علوم جادوگری به کتابخانه و کتاب‌خواندن رومی‌آورد؛ اما آموخته‌هایش او را در دفع نیروهای شر و کمک به نیروهای خیر یاری می‌رساند (Freier, 2014).

1. Picture book
2. General children's fiction chapter book
3. Young adult book
4. Hermione Granger

با توجه به تمرکز پژوهش‌های داخلی بر ادبیات کودک و نوجوان و کتب درسی و نیز تمرکز پژوهش‌های خارجی بر شخصیت‌شناسی کتابداران، در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، پژوهشی که هر دو مقوله، یعنی عناصر اثرگذار بر خواندن و شخصیت‌شناسی کتابداران را بررسی و تحلیل کند یافت نشد. همچنین اگرچه کتب آموزشی و داستان‌های کودک و نوجوان تأثیری بسزا بر شکل‌گیری شخصیت انسان‌ها دارد، پژوهشگران نباید از رصد پیوسته کتاب‌های ادبیات بزرگسالان غافل شوند؛ چه‌آنکه تربیت و شکل‌پذیری شخصیت انسان می‌تواند در تمام دوره‌های سنی ادامه یابد و تأثیر داستان - چه در قالب کتاب یا فیلم- در این میان بر کسی پوشیده نیست. با توجه به خلاء موجود، پژوهش حاضر طراحی شد.

روش‌شناسی

تحلیل محتوای حاضر روی ۳۴ عنوان کتاب داستانی پرشمارگان بزرگسال چاپ اول (۱۸ تألیف و ۱۶ ترجمه^۱، شامل ۸۳۲۸ صفحه به‌عنوان واحد تحلیل) منتشرشده در فاصله سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۵ انجام شد. پرشمارگانی با همکاری مؤسسه خانه کتاب در ۲۰ اسفند ۱۳۹۶ شناسایی شد و سه کتاب اول از هر سال به‌عنوان نمونه انتخاب و هشت کد نیز به‌عنوان نمایاننده عناصر مرتبط با خواندن در متن آنها شمارش شد که شامل کتاب (شیء)؛ کتابخانه (شیء)، از جمله قفسه کتاب یا کتابخانه‌های کوچک شخصی و خانوادگی؛ کتابخانه (مکان)؛ کتابدار یا کارکنان کتابخانه؛ کتاب‌فروشی؛ خواندن و مطالعه (کتاب، روزنامه، مجله و...)؛ کتاب‌فروش؛ و نویسندگی (عمل یا شخص یا عنصری که به‌نحوی به تولید کتاب ربط پیدا کند، مانند ویراستار) بود. پژوهشگر شخصاً کتاب‌ها و شمارش کدها را مطالعه کرد و برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای تحلیل محتوایی استفاده نشده است.

روایی عناصر انتخابی را که در قالب سیاهه واریسی آمده بود دو استاد زبان و ادبیات فارسی و دو عضو هیئت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی تأیید کرده‌اند. پایایی کدها را نیز دو کدگذار دیگر تأیید کردند که هر یک شش اثر (سه عنوان تألیفی و سه عنوان ترجمه‌شده) را مقایسه کردند بیش از ۹۰ درصد برای کدگذار اول (بازیابی ۱۵۵ از ۱۷۱ کد) و ۸۸ درصد (بازیابی ۱۵۲ از مجموع ۱۷۱ کد) برای کدگذار دوم مطابقت دارد.

۱. داستان دزیره در دو جلد منتشر و دو کتاب محسوب شده است. داستان تصویر دوربین‌گری را نیز در سال ۹۴ دو ناشر چاپ کرده‌اند. در این پژوهش، نسخه نشر طاق بستان، بررسی شد. به این ترتیب، مجموع کتاب‌های ترجمه‌شده به ۱۶ عدد کاهش یافت.

یافته‌ها

از ۷۹۱ کد استخراج‌شده، ۲۳۴ کد به داستان‌های ایرانی و ۵۵۷ کد به داستان‌های ترجمه‌شده تعلق دارد (جدول‌های ۱ و ۲).

جدول ۱. فراوانی عناصر مرتبط با خواندن در آثار تألیفی^۱

ردیف	عنوان	خواندن یا مطالعه	کتاب (شبی)	کتابخانه (شبی)	کتابخانه (مکان)	کتاب‌فروشی	نویسندگی	کتابدار	کتاب‌فروش	مجموع
۱	کلاهی پر از گل یاس	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۲	آغوش درهم شکسته	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱
۳	اکسیر شرق	۶	۶	۰	۴	۰	۰	۰	۰	۱۵
۴	مجموعه داستان هدف	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۵	مدیر مدرسه	۰	۱	۰	۰	۰	۲	۰	۰	۳
۶	یاسمین	۱	۸	۲	۰	۱	۰	۰	۰	۱۲
۷	جول، چو، هوا، خوا	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۸	پدر من بازاریه	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲
۹	قصه‌های زندگی: باریدن یا ...	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۰	(یکتا) سرگذشت زندگی‌ام را بخوان	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۱	ته خیال	۱۱	۲۴	۴	۰	۰	۵	۰	۰	۴۴
۱۲	خدا با ماست	۰	۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۷
۱۳	دلیل بودم	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۲
۱۴	پسران دوزخ: فرزندان قابیل	۶	۱۱۴	۰	۱۳	۰	۲	۳	۰	۱۳۸
۱۵	بنی آدم	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۲
۱۶	شب‌پرها	۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۵
۱۷	همب، باران	۱	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳
۱۸	شمیم عشق	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	مجموع	۳۲	۱۶۵	۷	۱۶	۱	۱۰	۳	۰	۲۳۴

۱. کتاب‌ها به ترتیب شمارگان از زیاد به کم مرتب شده است.

جدول ۲. فراوانی عناصر مرتبط با خواندن در آثار ترجمه‌شده^۱

ردیف	عنوان	خواندن یا مطالعه	کتاب (شیء)	کتابخانه (شیء)	کتابخانه (مکان)	کتاب فروشی	نویسندگی	کتابدار	کتاب فروش	مجموع
۱	دل‌باختگان	۳	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴
۲	پویندگان عشق	۷	۱	۰	۰	۰	۵	۰	۰	۱۳
۳	سیاه‌جامگان	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲
۴	کلیدداران	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱
۵	فارست گامپ	۸	۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۵
۶	آب‌های ناشناخته	۱	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴
۷	دزیره جلد ۲ و ۱	۳۵	۲۱	۰	۰	۰	۲	۳	۰	۶۱
۸	لبخند ژورفین	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۹	رکوتیم یک توهم	۵	۶	۰	۱	۰	۰	۴	۰	۱۶
۱۰	چرا اینجا همه‌چی اینجوریه؟	۱	۰	۰	۰	۰	۵	۰	۰	۶
۱۱	گرگ تنها	۱۲	۲۲	۲	۰	۱	۳	۰	۰	۴۰
۱۲	تصویر دوریان‌گری	۶	۳۲	۰	۱۱	۰	۵	۰	۰	۵۴
۱۳	صد سال تنهایی	۱۸	۲۷	۲	۰	۸	۰	۰	۵	۶۰
۱۴	عشق جاوید است	۲۰	۲۷	۰	۵	۰	۰	۰	۰	۵۲
۱۵	ملت عشق	۳۰	۳۶	۰	۵	۱	۳	۰	۱	۷۶
۱۶	تنهایی پر هیاهو	۷	۱۳۶	۰	۷	۰	۰	۳	۰	۱۵۳
	مجموع	۱۵۳	۳۲۲	۴	۲۹	۱۰	۲۷	۶	۶	۵۵۷

از میان ۷۹۱ کد در مجموع آثار، واژه‌های خواندن و مطالعه (کتاب، روزنامه، و مجله) ۱۸۵ بار، حرفه نویسندگی (داستان یا مطلبی به‌جز یادداشت کوتاه یا نامه) ۳۷ بار، واژه کتابخانه به‌عنوان شیء (قفسه کتاب یا کتابخانه شخصی) ۱۱ بار و به‌عنوان مکان (ساختمان یا اطاق) ۴۵ بار تکرار شده است. مراجعه به کتاب‌فروشی ۱۱ بار و واژه کتابدار ۹ بار و کتاب‌فروش ۶ مرتبه تکرار شده است. کتاب به‌عنوان شیء ۴۸۷ بار، بیشترین بسامد را داشته است.

۱. کتاب‌ها به‌ترتیب شمارگان از زیاد به کم مرتب شده است.

در جدول ۳ فراوانی و میانگین فراوانی کدها (کدهای به دست آمده در هر عنصر تقسیم بر ۷۹۱) در آثار تألیفی و ترجمه و همچنین در مجموع آثار ارائه شده است.

جدول ۳. فراوانی و میانگین فراوانی عناصر مرتبط با خواندن به تفکیک آثار تألیفی و ترجمه شده

ردیف	عناصر مرتبط با خواندن	آثار تألیفی		آثار ترجمه شده		مجموع	
		فراوانی	میانگین فراوانی	فراوانی	میانگین فراوانی	فراوانی	میانگین فراوانی
۱	خواندن یا مطالعه	۳۲	۰/۰۴	۱۵۳	۰/۱۹۳	۱۸۵	۰/۲۲۳
۲	کتاب (شیء)	۱۶۵	۰/۲۰۸	۳۲۲	۰/۴۰۷	۴۸۷	۰/۶۱۵
۳	کتابخانه (شیء)	۷	۰/۰۰۸	۴	۰/۰۰۵	۱۱	۰/۰۱۹
۴	کتابخانه (مکان)	۱۶	۰/۰۲	۲۹	۰/۰۳۶	۴۵	۰/۰۵۶
۵	کتابفروشی	۱	۰/۰۰۱	۱۰	۰/۰۱۲	۱۱	۰/۰۱۳
۶	نویسندگی	۱۰	۰/۰۱۲	۲۷	۰/۰۳۴	۳۷	۰/۰۴۶
۷	کتابدار	۳	۰/۰۰۳	۶	۰/۰۰۷	۹	۰/۰۱۱
۸	کتابفروش	۰	۰	۶	۰/۰۰۷	۶	۰/۰۰۷
	مجموع	۲۳۴	۰/۲۹۵	۵۵۷	۰/۷۰۴	۷۹۱	۱

بیشترین رخداد واژه‌ای در هر دو گروه آثار، مربوط به استفاده از واژه «کتاب» به عنوان یک شیء است؛ و حدود ۰/۲ در آثار تألیفی و حدود ۰/۴ در آثار ترجمه آمده است. در آثار تألیفی واژه «کتابفروش» (صفر در کل ۱۸ اثر مطالعه شده) و در آثار ترجمه‌ای واژه «کتابخانه» به عنوان شیء (به طور مثال، قفسه کتاب یا کتابخانه خانوادگی کوچک) کمتر تکرار شده است. میزان استفاده از واژه «کتاب» در آثار ترجمه‌ای حدوداً دو برابر فعل «خواندن» تکرار شده است. از هر دو بار این فعل یکی به کتاب و یکی به روزنامه و مجله ارجاع دارد. این نسبت در گروه آثار فارسی زبان یک به هفت است.

میانگین فراوانی عناصر خواندن (بر اساس ۷۹۱ کد به دست آمده) در داستان‌های تألیفی حدود ۳۰ درصد و در آثار ترجمه‌ای حدود ۷۰ درصد است. چنانچه میانگین فراوانی عناصر بر اساس تعداد آثار محاسبه شود (فراوانی کدها تقسیم بر تعداد آثار به تفکیک تألیفی و ترجمه شده) در هر اثر تألیفی به طور متوسط ۱۳ کد و در هر اثر ترجمه شده به طور متوسط ۳۴/۸۱ کد حضور دارد. در کل نیز به طور متوسط ۲۳/۲۶

کد در هر اثر - صرف‌نظر از تألیفی یا ترجمه - به‌کار رفته است. اما به‌طور کلی، میانگین حضور عناصر در تمامی آثار بررسی‌شده به‌ویژه آثار تألیفی چندان نیست. شاخص دیگر، تحلیل کمی آثار (شمار)^۱ است، به این معنا که از میان مجموع آثار، کتاب‌هایی که به‌نحوی از هریک از عناصر استفاده کرده‌اند شمارش شده‌اند و درصد شمار نیز با توجه به ۱۸ اثر تألیفی و ۱۶ اثر ترجمه محاسبه شده است (جدول ۴).

جدول ۴. شمار و درصد شمار عناصر مرتبط با خواندن

ردیف	عناصر مرتبط با خواندن	آثار تألیفی		آثار ترجمه‌شده		مجموع	
		شمار	درصد شمار	شمار	درصد شمار	شمار	درصد شمار
۱	خواندن یا مطالعه	۸	۴۴/۴۴	۱۳	۸۱/۲۵	۲۱	۶۱/۷۶
۲	کتاب (شیء)	۹	۵۰	۱۴	۸۷/۵	۲۳	۶۷/۶۴
۳	کتابخانه (شیء)	۳	۱۶/۶۶	۲	۱۲/۵	۵	۱۴/۷
۴	کتابخانه (مکان)	۲	۱۱/۱۱	۵	۳۱/۲۵	۷	۲۰/۵۸
۵	کتاب‌فروشی	۱	۵/۵۵	۳	۱۸/۷۵	۴	۱۱/۷۶
۶	نویسندگی	۴	۲۲/۲۲	۷	۴۳/۷۵	۱۱	۳۲/۳۵
۷	کتابدار	۱	۵/۵۵	۲	۱۲/۵	۳	۸/۸۲
۸	کتاب‌فروش	۰	۰	۲	۱۲/۵	۲	۵/۸۸

جدول ۴ نشان می‌دهد استفاده از عناصر مرتبط با خواندن در آثار ترجمه‌شده بیش از آثار تألیفی است. این مقدار برای آثار تألیفی ۹ و برای آثار ترجمه‌شده ۱۴ کتاب است. «کتاب» بیشترین شمار را در هر دو گروه دارد. کمترین میزان، واژه «کتاب‌فروش» است. در آثار تألیفی در هیچ کتابی به آن اشاره نشده است؛ اما در دو اثر ترجمه‌شده وجود دارد.

نتیجه‌گیری

فزونی آثار بدون هرگونه کد مرتبط با خواندن در میان داستان‌های تألیفی (۶ در برابر ۱) و بسامد کمتر کدهای مرتبط با خواندن در آثار تألیفی نیز مبین توجه کمتر نویسندگان داخلی به موضوع خواندن است. غیبت کتاب‌فروشی در آثار تألیفی نیز نشان از کم‌توجهی نویسندگان به اقتصاد نشر و ترغیب‌نکردن مخاطب به خرید کتاب است. در کل ۱۸ اثر تألیفی، کتاب‌فروشی تنها یک‌بار و در رمان یاسمین به‌کار گرفته شده که آن هم القاکننده باری منفی است و شخصیت داستان به‌خاطر نیاز خود به خرید کتاب به کتاب‌فروشی مراجعه نکرده است. بسامد تکرار واژه کتاب‌فروشی در آثار

۱. Count مفهوم دوتعدی و به‌معنای بود یا نبود است و دامنه واقعی کاربرد را مشخص می‌کند.

ترجمه شده برابر با ۱۰ و واژه کتابفروشی برابر با ۶ مرتبه است؛ هرچند این ارقام نیز برای ۱۶ عنوان کتاب با میانگین صفحاتی بالاتر از آثار تألیفی بسیار ناچیز است، حضور مثبت و تأثیرگذار این عناصر در روند داستان می‌تواند حاکی از توجه بخشی هرچند اندک از جامعه نویسندگان غیرفارسی‌زبان به این مقولات باشد.

افزایش تأثیرگذاری واژه «کتاب» وابستگی مستقیمی به نوع استفاده از این کد در روند داستان دارد. این به هنر نویسنده بازمی‌گردد که چگونه کتاب را در قالب شیء در متن داستان استفاده کند و بتواند تأثیر خنثی «کتاب» را به‌عنوان شیء در کنار سایر اشیاء به نقشی منحصربه‌فرد و مثبت در داستان تبدیل کند. به نظر می‌رسد آنچه بیش از کتاب (به‌عنوان شیء) می‌تواند بر تأثیرگذاری این کد بیافزاید «خواندن کتاب» است. چه‌آنکه استفاده تأثیرگذار از این کد در روند حوادث داستان برای نویسنده آسان‌تر و برای مخاطب ملموس‌تر خواهد بود.

پرشمارترین میزان حضور واژه‌های مدنظر در میان آثار ترجمه شده به کتاب *پسران دوزخ: فرزندان قابیل* (با مجموع ۱۳۸ کد) بازمی‌گردد که از تمام کدها به‌جز کتاب‌فروشی و کتاب‌فروش در خلق داستان خود بهره برده است. این رمان تنها کتابی است که شخصیت کتابدار در آن حضور دارد. کتابدار این رمان، زنی مثبت، آگاه به مسائل مختلف، و مقتدر است که جو عمومی بر او تأثیر نمی‌گذارد و با اتکاء به عقل و منطق تصمیم می‌گیرد. در میان آثار ترجمه شده بیشترین تعداد واژگانی به کتاب *تنهایی پرهیامو* (با مجموع ۱۵۳ کد) بازمی‌گردد. این کتاب همچنین تنها کتابی است که از حضور شخصیت کتابدار بهره‌مند است. کتابداران به‌تصویر کشیده شده در این داستان مردانی باوقار و یاری‌رساننده هستند و با وجود حضور کم‌رنگ در داستان جزء شخصیت‌های محبوب به‌شمار می‌آیند.

توجه به کمبودهای فرهنگی جامعه هدف و گنجاندن مفاهیم تعلیمی و آموزشی مرتبط با آن در خلال حوادث داستان یا شکل‌دهی شخصیت قهرمان‌های داستان بر مبنای این نیازها می‌تواند نقشی بسیار تأثیرگذار بر مخاطبان و تغییر عادات نامطلوب و ایجاد رغبت نسبت به انجام رفتارهای صحیح در ایشان ایفا کند. اُنس‌گرفتن مخاطبان با قهرمانانی که کتابدارند یا قسمت زیادی از وقت خود را در کتابخانه سپری می‌کنند ایشان را به‌سمت این باور هدایت می‌کند که برای موفق‌بودن باید کتاب خواند؛ اما یافته‌ها حاکی از آن است که با توجه به وضعیت موجود رخدادهای مفاهیم مرتبط با خواندن در آثار بررسی شده، نمی‌توان چنین کارکردی را از پرشمارگان‌ترین کتاب‌های بازار نشر امروز - به‌ویژه در گروه آثار تألیفی - انتظار داشت.

برخلاف برداشت صفوی (۱۳۹۶) از آثار مصطفی مستور مبنی بر حضور پذیرفته‌شده کتاب و اهمیت خواندن، یافته‌های پژوهش حاضر، مجموع آثار منتشرشده پرشمارگان را از نظر رخداد مفاهیم مرتبط با خواندن چندان قوی ارزیابی نمی‌کند. دو پژوهشگر نشان دادند کودکان و نوجوانان تمام عمر از آنچه خوانده‌اند تأثیر می‌گیرند؛ بنابراین کاربست مضامینی که درمانی برای دردها و خلل‌های فرهنگی یک جامعه هستند می‌تواند نقشی اثرگذار در ارتقای فرهنگ ملت داشته باشد (Maynard & McKenna, 2005). مطالعه ۳۴ عنوان اثر پرشمارگان نشان می‌دهد که نویسندگان فارسی‌زبان نسبت به استفاده از شخصیت‌های کتاب‌خوان، کتابدار یا با دغدغه‌هایی از این دست بسیار کم‌توجه‌تر از نویسندگان غیرفارسی‌زبان عمل کرده‌اند. همچنین حضور بسیار کم‌رنگ شخصیت کتابدار در تنها ۳ رمان از مجموع ۳۴ عنوان کتاب، نشان از کم‌رنگی نقش این حرفه تأثیرگذار در جوامع امروزی دارد. ادبیات بر پایگاه و خواستگاه اصلی خود، یعنی جامعه تأثیر می‌گذارد و از آن تأثیر می‌پذیرد. در نتیجه کم‌رنگ‌شدن حضور یک حرفه یا شخصیت مثبت در داستان‌ها و قصه‌ها می‌تواند زنگ خطری باشد برای کم‌رنگ‌شدن جایگاه و نقش آن حرفه و شخصیت در جامعه. بخش بزرگی از پژوهش‌های انجام‌شده خارج از کشور به بررسی شخصیت کتابداران بازمی‌گردد (Maynard & McKenna, 2005؛ Richardson & Wagner, 2011؛ Freier, 2014). در این پژوهش‌ها حساسیتی نسبت به حضور یا نبود عناصر مرتبط با مطالعه دیده نمی‌شود؛ اما در میان پژوهش‌های داخلی علاوه بر شخصیت‌شناسی کتابداران (پازوکی و حاجی‌زین‌العابدینی، ۱۳۹۲) به بود یا نبود عناصر مرتبط با مطالعه در ادبیات کودک و نوجوان یا بزرگسال نیز توجه شده است (جوان‌بخت و همکاران، ۱۳۹۰؛ صفوی، ۱۳۹۶). همان‌طورکه نتیجه بررسی‌ها نشان می‌دهد میزان استفاده و توجه به عناصر مرتبط با «خواندن» و مطالعه در آثار ترجمه‌شده بیش از آثار تألیفی است و متأسفانه اهتمام نویسندگان غیرفارسی‌زبان برای کاربست این عناصر در آثار خود بسیار بیشتر از نویسندگان فارسی‌زبان است. بالابودن سرانه مطالعه یک ملت نسبت مستقیمی با میزان رشد و توسعه‌یافتگی فرهنگی و اقتصادی آن ملت دارد و یکی از راه‌های ایجاد فرهنگ مطالعه، تربیت مخاطبان از طریق سازماندهی تولیدات فرهنگی و گنجاندن مضامین و مفاهیم مرتبط با مطالعه در آثار مختلف حوزه نشر، سینما، تلویزیون و... است. نبود این عناصر در پرشمارگان‌ترین کتاب‌های بازار نشر در واقع یک سوی رابطه‌ای است که سوی دیگر آن را پایین‌بودن سرانه مطالعه شکل می‌دهد و این زنجیره هیچ نتیجه‌ای جز کندی حرکت در مسیر توسعه فرهنگی و اقتصادی برای یک کشور به‌دنبال نخواهد داشت.

مآخذ

- برخورداری، رمضان؛ مدنی، سیده‌هادی (۱۳۹۴). تحلیل محتوای کیفی قصه‌های صمد بهرنگی به‌منظور بررسی امکان استخراج مضامین تربیتی-انتقادی. *خانواده و پژوهش*، ۱۳ (۱)، ۹۳-۱۱۶.
- پازوکی، فاطمه؛ حاجی زین‌العابدینی، محسن (۱۳۹۲)، ۱۷ و ۱۸ (مهر). *بررسی تحلیلی و نشانه‌شناختی حضور کتابدار و کتابخانه در فیلم‌های سینمایی*. مقاله ارائه‌شده در همایش ملی کتابخانه و مردم، کرمان.
- تراب‌بیگی، مهدی (۱۳۸۹). تحلیل محتوای کتب برگزیده ادبیات داستانی کودک و نوجوان از منظر کاربرد مهارت‌های زندگی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران.
- جوان‌بخت، میثم؛ وزیری، اسماعیل؛ و یقظین، مریم (۱۳۹۰). بررسی میزان انعکاس موضوعات کتابداری و اطلاع‌رسانی در کتاب‌های درسی دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی (شاخه نظری) سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۴ (۱)، ۲۹۷-۳۱۸.
- حسینی، وجیهه؛ صنعت‌جو، اعظم؛ شریف، عاطفه؛ و امین‌یزدی، سیدامیر (۱۳۹۷). تحلیل محتوای داستان‌های نوجوانان از حیث ابعاد هویت‌یابی، برپایه نظریات اریکسون، ماریسا و برزونسکی. *تعامل انسان و اطلاعات*، ۵ (۱)، ۸۳-۹۸.
- خوشبخت، فریبا (۱۳۸۹). بررسی مفهوم مرگ در ادبیات کودک ایران تحلیل محتوای ۹ کتاب داستان. *مطالعات ادبیات کودک*، ۱ (۱)، ۱۲۹-۱۴۱.
- دهقانیان، جواد؛ مریدی، زینب (۱۳۹۱). بررسی مفهوم مرگ و زندگی در رمان سووشون برپایه نشانه‌شناسی رنگ سیاه. *ادبیات پارسی معاصر*، ۲ (۱)، ۵۶-۸۸.
- صفوی، زینب (۱۳۹۶). بازنمایی خواندن در آثار یک نویسنده: مطالعه موردی داستان‌های مصطفی مستور. *پژوهش‌های خواندن*، ۱ (۱)، ۶۹-۸۵.
- Ballistreri, L. L. (2009). *A content analysis of young adult novels featuring mentally and emotionally disabled characters*. Retrieved May 4, 2020, from <https://rdw.rowan.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1591&context=etd>
- Bickford, J. H. (2017). The representations of LGBTQ themes and individuals in non-fiction young adult literature. *Social Studies Research and Practice*, 12 (2), 182-198.
- Freier, M. P. (2014). The librarian in Rowling's Harry Potter Series. *Comparative Literature and Culture*, 16 (3). Retrieved May 4, 2020, from <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2197>
- Jeffries, J. L. (2012). *The Image of the artist: a content analysis of authenticity, ethnicity, and quality in young adult novels*. Unpublished doctoral dissertation. Retrieved May 4, 2020, from <https://repository.usfca.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1042&context=diss>

- Mann-Boykin, J. K. (2016). *What the children are reading: a content analysis of minority male characters in preschool children's libraries*. Retrieved May 4, 2020, from <https://digitalcommons.du.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2208&context=etd>
- Maynard, S., & Mckenna, F. (2005). Mother Goose, spud murphy, and librarian knights: Representation of libraries in modern children's fiction. *Journal of Librarianship and Information Science*, 37 (3), 119-129.
- Richardson, E. A., & Wagner, S. (2011). *Restricted section: the library as presented in harry potter*. Paper presented at the Edinboro Potterfest Ravenclaw Conference. Retrieved May 4, 2020, from <https://digitalcommons.kent.edu/libpubs/2>
- West, J. (2010). *Gender bias and stereotypes in young adult literature: a content analysis of novels for middle school students*. Retrieved May 4, 2020, from https://cdr.lib.unc.edu/concern/masters_papers/765374980

استناد به این مقاله:

پرسته زاد، مریم سادات؛ شریف، عاطفه؛ و حسن زاده، محمد (۱۳۹۹). خواندن و عناصر مرتبط با آن در ادبیات داستانی تألیفی و ترجمه‌ای فارسی. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۱ (۱)، ۵۲-۶۴.

